



Fjärrvärme i Kungälv

**Schaktövervakning på Fästningsholmen
och runt Gamla torget**

Arkeologisk förundersökning

Kungälv 12 och 13, Kungälv socken och kommun

Mattias Öbrink

Bohusläns museum Rapport 2011:8



BOHUSLÄNS MUSEUM



Fält med grå bakgrund och fet ram är obligatoriska för redovisning till FMIS.
För anvisningar, klicka på rubrikerna och länkar på sidan 2.

Geografiska och administrativa uppgifter

Län	Kommun	Landskap
Västra Götalands län	Kungälv	Bohuslän
Socken/Stad	Kartblad	Fastighet/kvarter
Kungälv	7B 4e	

Beslutande länsstyrelse	Länsstyrelsens dnr	Beslut enligt KML	Datum för beslut
Länsstyrelsen, Västra Götaland	431-10778-2010	Arkeologisk förundersökning enligt 2 kap. 13§ KML	2010-09-09

Undersökningens art och omfattning

Undersökarens dnr/projektnr	Typ av undersökning/åtgärd	Fältarbetstid start	Fältarbetstid slut
NOK 666-2010/10129	Arkeologisk förundersökning	2010-10-05	2011-02-08
Undersökande/ansvarig organisation	Ansvarig person	Typ av exploatering	
Bohusläns museum/Västarvet	Mattias Öbrink	Fjärrledningsbygge	
Uppdragsgivare/exploatör	Antal arbetsdagar	Beräknad rapporttid	Total faktisk kostnad
Kungälv Energi AB	4	14	42100 kr

Beräknat	Yta, ext (m ²)	Yta (m ²)	Volym (m ³)	Schakt (m)	Timmar, grov	Timmar, arkeolog	Timmar, maskin
	Yta, ext (m ²)	Yta (m ²)	Volym (m ³)	Schakt (m)	Timmar, grov	Timmar, arkeolog	Timmar, maskin
Undersökt						32	

Berörda RAÄ-nr/tillfällig arbetsidentitet (objektnr)

Kungälv 12 och 13

Datering

Efterreformatorisk tid till nutid

Rapport inkommer senare Ja Nej

Sammanfattning av undersökningsresultaten och förslag till fortsatta åtgärder

<p>Sammanfattning av undersökningsresultaten</p> <p>I samband med schaktningsarbete för nya fjärrvärmerör genomfördes schaktningsarbete inom Kungälv 12 och 13. Schakt grävdes utmed västsidan av Gamla torget från Strandgatan upp till Thorilds gränd, V-Ö över Gamla torget mellan Gamla rådhuset och Hotell Fars Hatt, från mitten av Gamla torget söderut mot älven på östra sidan Strandgatan samt på gården öster om Hotell Fars Hatt. På fästningsholmen grävdes schakt i N-S riktning utmed västra sidan av Färjevägen från bron över Nordre älv till vandrarhemmet, i V-Ö riktning utmed Nordre älv från bron till Gästhamnen, därifrån åt söder genom grusplan, sedan i Ö-V riktning utmed vägen uppför backen mot sjukhemmet, slutligen i N-S riktning genom slänten mot sjukhemmet. En mindre Ö-V anslutning grävdes i grusplanen vid gästhamnen.</p> <p>Äldre lager framkom i begränsad omfattning längst i söder vid vandrarhemmet och direkt norr om Nordre Älv, intill sjukhemmet framkom troligen påförda raseringslager, i området söder om gästhamnen fanns lager med fynd, troligen påförda avfallslager. I övrigt grävdes schakten genom omrörda eller lågt liggande fuktiga lager och inget av antikvariskt intresse framkom.</p> <p>Fältarbetet genomfördes under perioden 2010-10-05 till 2011-02-08.</p>
<p>Förslag till fortsatta åtgärder</p> <p>Inga ytterligare åtgärder. Lagskydd kvarstår för fornlämningarna och vid eventuella framtida markingrepp bör ytterligare antikvariska bedömningar göras.</p>

Mattias Öbrink
(Underskrift)

2011-02-16
(Datum)

Uppgifter om lägesbestämning

Mätmetod	Kommentar kring inmätning
RTK	
Skala	
Medelfel vid inmätning	

[Anvisning för leverans av lägesuppgifter till RAÄ](#)

[Anvisning för leverans av lägesuppgifter till länsstyrelse](#)

[Anvisning för objekttabell för enkel lämningstyp](#)

[Anvisning för objekttabell för sammansatt lämningstyp](#)

[Anvisning för antikvarisk bedömning, skadestatus och undersökningsstatus](#)

[Anvisning för beskrivning](#)

[Anvisningar för bilaga Objekttabell för särskild utredning](#)

Ifylld blankett skickas till: fmisreg@raa.se

Kontaktuppgifter: e-post: fornsok@raa.se, tel: 08 - 5191 8571 må - fre 9.00 - 11.30

Objekttabell för enkel lämningstyp

Vid särskild utredning och vid undersökning som omfattar många olika objekt kan istället bilagan **Objekttabell för särskild utredning** användas, där samtliga objekt redovisas i samma tabell.

RAÄ-nr Kungälv 12		Tillfällig arbetsid. (obj.nr)		Osäker position <input type="checkbox"/> Ja <input checked="" type="checkbox"/> Nej		Osäker utbredning <input type="checkbox"/> Ja <input checked="" type="checkbox"/> Nej		Lägsta nivå (möh)	Högsta nivå (möh)
Antikvarisk bedömning Fast fornlämning			Skadestatus Välbevarad			Undersökningsstatus Delundersökt			
Antal 1	Lämningstyp Stadslager	Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde			
<p>Beskrivning</p> <p>Hösten/vintern 2010 grävdes schakt för fjärrvärme i N-S riktning utmed västra sidan av Färjevägen från bron över Nordre älv till vandrarhemmet, i V-Ö riktning utmed Nordre älv från bron till Gästhamnen, däriifrån åt söder genom gruplan, sedan i Ö-V riktning utmed vägen uppför backen mot sjukhemmet, slutligen i N-S riktning genom slänten mot sjukhemmet. En mindre Ö-V anslutning grävdes i grusplanen vid gästhamnen.</p> <p>I samband med grävandet genomförde Bohusläns museum schaktningsövervakning. Möjliga rester av äldre stadslager fanns direkt norr om vandrarhemmet dessa var dock inte särskilt omfattande, inga fynd framkom och inga strukturer kunde ses. I slänten mot vandrarhemmet utgjordes jordlagren av äldre fyllnadsmassor som troligen förts på i omgångar, olika skikt kunde ses, hela eller delar av materialet har troligen påförts vid bygget av sjukhemmet. I området söder om gästhamnen fanns lager med fynd av yngre rödgods, ben, glas och porslin samt kol, troligen påförda avfallslager. I övrigt grävdes schaktet genom omrörda eller fuktiga lager och inget av antikvariskt intresse framkom.</p>									

Objekttabell för enkel lämningstyp

Vid särskild utredning och vid undersökning som omfattar många olika objekt kan istället bilagan **Objekttabell för särskild utredning** användas, där samtliga objekt redovisas i samma tabell.

RAÄ-nr Kungälv 13		Tillfällig arbetsid. (obj.nr)		Osäker position <input type="checkbox"/> Ja <input checked="" type="checkbox"/> Nej		Osäker utbredning <input type="checkbox"/> Ja <input checked="" type="checkbox"/> Nej		Lägsta nivå (möh)	Högsta nivå (möh)
Antikvarisk bedömning Fast fornlämning			Skadestatus Skadad			Undersökningsstatus Delundersökt			
Antal 1	Lämningstyp Stadslager	Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde			
Beskrivning Hösten/vintern 2010 grävdes schakt för fjärrvärme i N-S riktning utmed väststidan av Gamla torget från Strandgatan upp till Thorilds gränd, V-Ö över Gamla torget mellan Gamla rådhuset och Hotell Fars Hatt, från mitten av Gamla torget söderut mot älven på östra sidan Strandgatan samt på gården öster om Hotell Fars Hatt. En mindre anslutning grävdes till Gamla Rådhuset. I samband med grävandet genomförde Bohusläns museum schaktningsövervakning. Möjliga rester av äldre stadslager fanns i den södra delen av Gamla torget (öster om Strandvägen och direkt norr om Nordre älv) dessa var dock inte särskilt omfattande, inga fynd framkom och inga strukturer kunde ses. I övrigt framkom inget av antikvariskt intresse.									

Omslagsbild Framsidans foto taget av Mattias Öbrink. Fotot visar schaktning i slänten vid sjukhemmet den 5 oktober 2010
Baksidans foto taget av Mattias Öbrink. Fotot visar schakt vid Gamla torget den 28 december 2010

Bilagor

Bilaga 1. *Utsnitt ur digitala fastighetskartan Göteborgs och Kungälvys kommuner med schaktad sträcka markerad. Skala 1:10 000. Godkända från sekretessynpunkt för spridning Lantmäteriet 2011-02-16. Dnr 601-2011/649.*

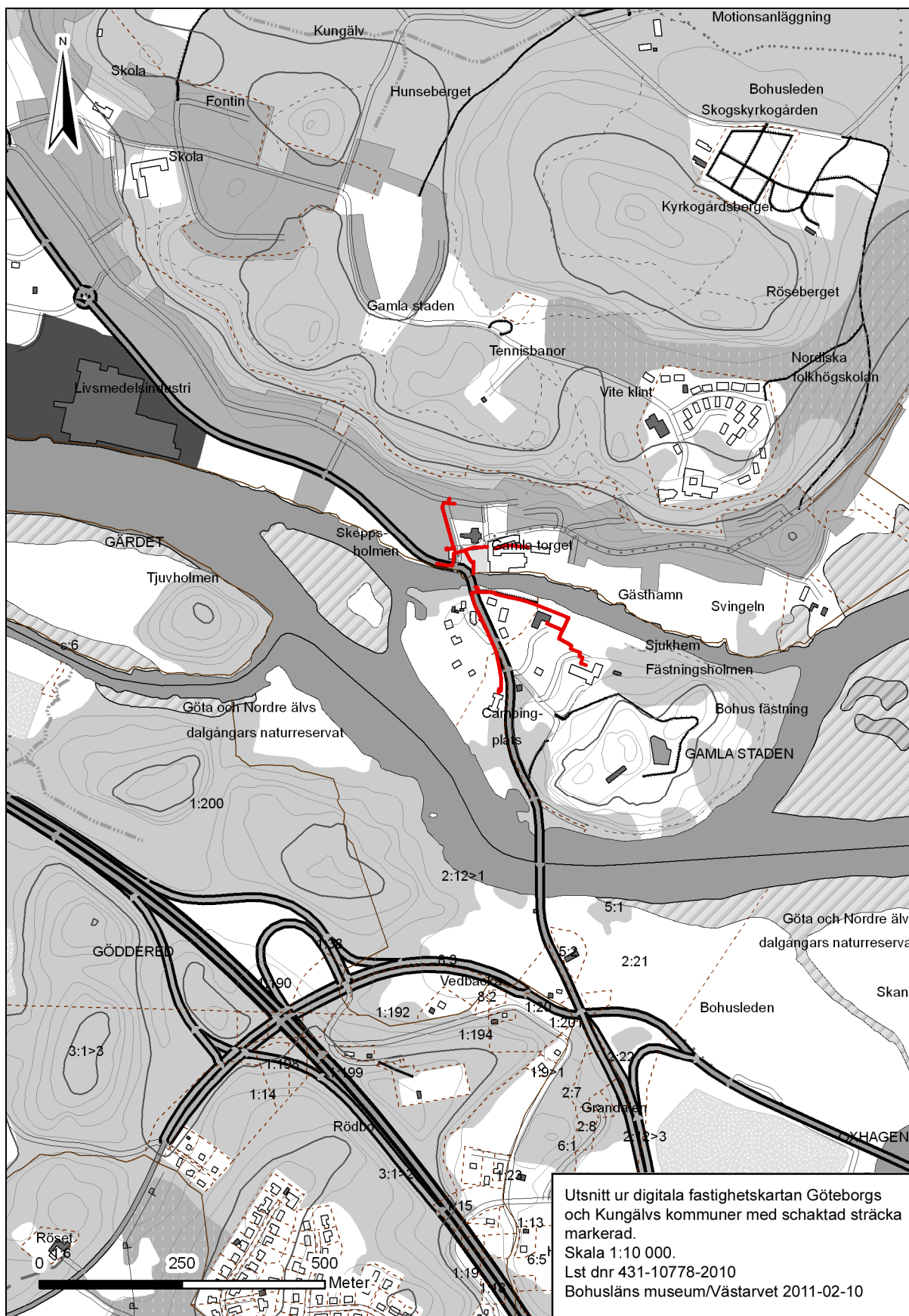
Bilaga 2. *Schaktplan över de grävda schakt där schaktningsövervakning skett. Med markering av de olika delsträckor som nämns i bilaga 3. Skala 1:2 000. Godkända från sekretessynpunkt för spridning Lantmäteriet 2011-02-16. Dnr 601-2011/649.*

Bilaga 3. *Beskrivning av de olika delarna av den schaktade sträckan.*

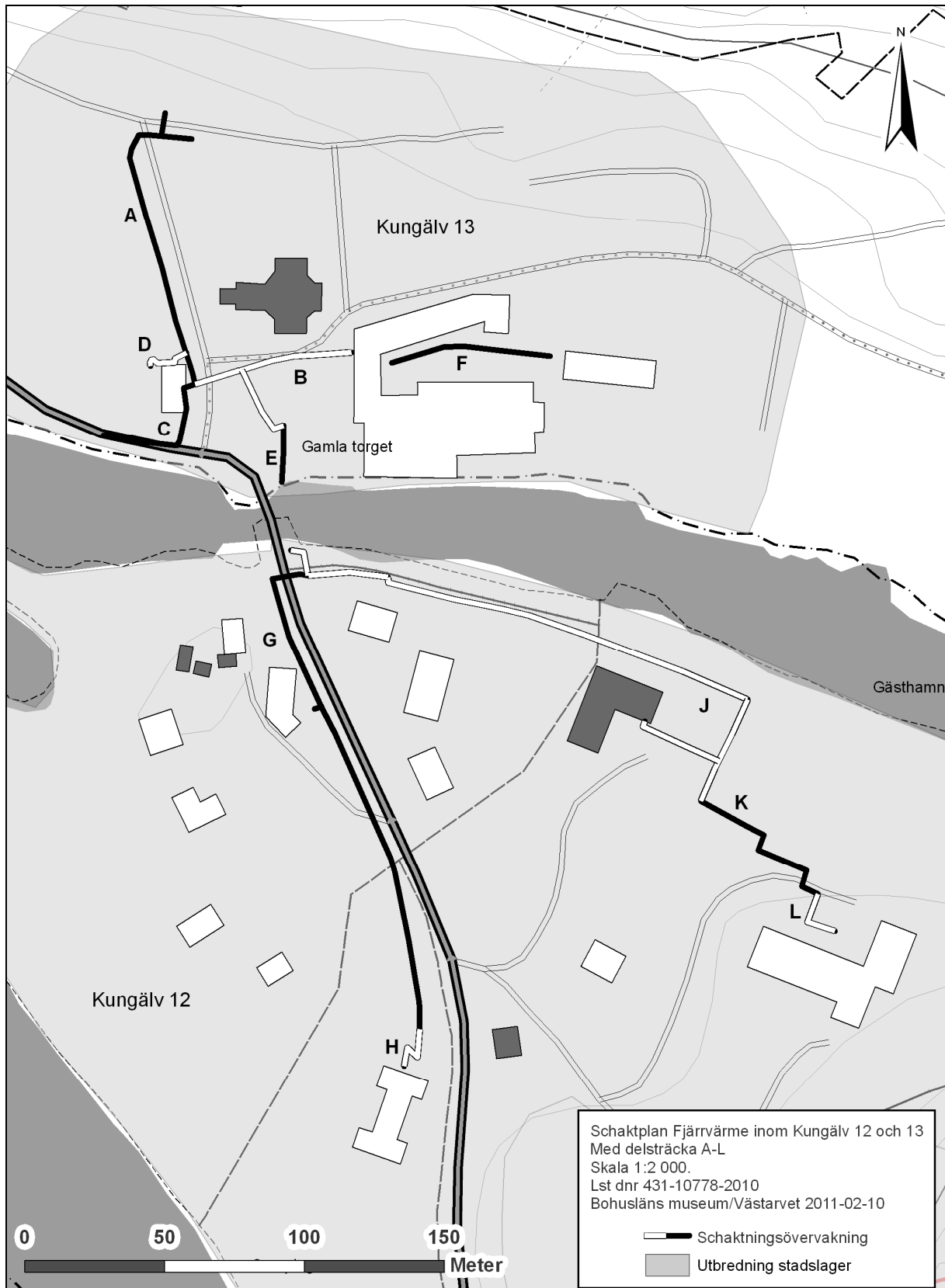
Bilaga 4. *Profilritning, delsträcka E. Skala 1:20.*

Fynd: Inga fynd omhändertogs.

Bilaga 1. Utsnitt ur digitala fastighetskartan Göteborgs och Kungälv's kommuner med schaktad sträcka markerad. Skala 1:10 000. Godkända från sekretessynpunkt för spridning Lantmäteriet 2011-02-16. Dnr 601-2011/649.



Bilaga 2. Schaktplan över de grävda schakt där schaktningsövervakning skett. Med markering av de olika delsträckor som nämns i bilaga 3. Skala 1:2 000. Godkända från sekretessynpunkt för spridning Lantmäteriet 2011-02-16. Dnr 601-2011/649.



Bilaga 3. Beskrivning av de olika delarna av den schaktade sträckan.

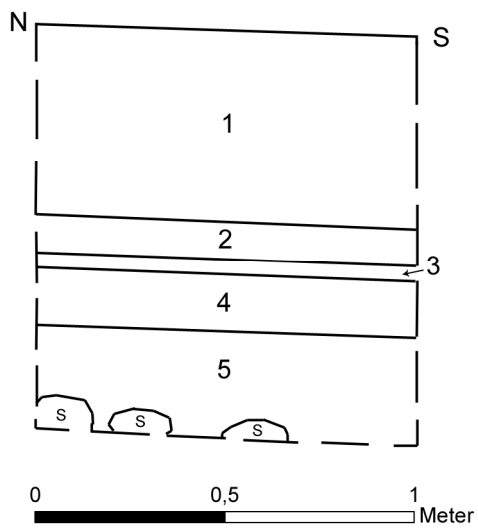
Delsträcka	Beskrivning
A	Nord-sydlig sträckning från Gamla torget till Thorilds gränd med förbindelser till fastigheter i norr. Schaktet var cirka 1,0-1,1 meter brett och uppemot 0,8 meter djupt. Lagerföljd: Gatsten och bärlager 0,3–0,5 meter tjock utmed hela sträckan. Under bärlagret i den nordöstligaste delen i Thorilds gränd: brun grusig sand med stenar, bitvis inslag av berg. Under bärlagret i norra delen av Gamla torget: Äldre gata med kullersten med bärlager 0,3 meter tjock, under detta brun sand bitvis lerig, med stenar. Under bärlagret i höjd med kyrka: Berg, söder om detta brun grusig sand med stenar under bärlagret. Inga fynd.
B	Öst-västlig sträckning över Gamla torget mellan Gamla Rådhuset och Hotell Fars Hatt samt söderut från torget genom plantering. Schaktet var cirka 1,0 meter brett och uppemot 1,2 meter djupt. Lagerföljden var i den västra delen: Gatsten och sättsand 0,3 meter tjock, därunder bärlager av grus med tegelkross 0,5 meter tjock, under detta gråbrun sandig grus med stenar. I mittendelen: Gatsten och bärlager 0,2–0,6 meter tjock därunder berg. I den östra delen: Gatsten och bärlager 0,6 meter tjock, därunder skalgrus 0,3–0,4 meter tjock, under detta gråbrun sand. I den södra delen: matjord 0,2 meter tjock, därunder gråbrun sand med stenar 0,4 meter tjock, under detta brun sand med stenar. Inga fynd. Skalgrus fanns som bottenlager i ett av de schakt som grävdes vid förundersökningen i kvarteret Alarmposten strax intill (Gollwitzer 2008).
C	Den sydligaste delen av sträckningen utmed västra sidan av Gamla torget. Schaktet var cirka 1,0 meter brett och uppemot 1,2 meter djupt. Lagerföljden var: Bärlager av grus cirka 0,4 meter tjock, under detta framkom äldre gata med kullerstenar samt bärlager 0,15–0,20 meter tjock, under detta gulbrun grusig sand. Från 1 meters djup lera med stenar och block.
D	Mindre matarledningsschaktet till rådhuset. Schaktet var 0,5–0,6 meter brett och 0,4–0,5 meter djupt. Lagerföljden utgjordes av: I östra delen bärlager och omrörda grus- och sandmassor 0,4 meter tjock, därunder gråbrun lera, i väster fanns berg direkt under cirka 0,2–0,4 meter bärlager.
E	Norra sidan av Nordre älv söder om Gamla torget. Schaktet grävdes direkt öster om bron i tidigare buskage. Schaktet var uppemot 1,2 meter djupt. Lagerföljden var: Humus med ett djup av cirka 0,1 meter utmed hela sträckningen. Under detta kom matjord, mellan 0,4 och 0,5 meter tjock. Under detta kom i den södra delen (0–3,5 meter från söder ände) sprängsten och på förda jordmassor, troligen rester från brobygget. Norr om detta finns den tidigare älvbrinken/kajkanten. Cirka 5,5 meter från söder fanns en pollare av granit i matjorden. Den såg ut som de som finns längre åt öster utmed kajen. Troligen har den täckts över vid brobygget. Norr om pollaren fanns utmed den västra sidan av schaktet (5,5–12,0 meter från söder) stenar som kan ha ingått i fundament eller kaj från cirka 0,8–0,9 meters djup från ytan. Överst fanns stenar som möjligen ingått i stenslagd yta. Stenarna kan vara del av fundament till bro, gata. Utmed den östra sidan av schaktet fanns flera olika lager under den tjocka matjorden. Under matjorden kom här ljusbrun sand, cirka 0,1 meter tjock. Under detta ett tunt lager av svart något sotig sand, cirka 0,05 meter tjockt, övergick åt norr i gråbrun sand. Under detta ljusbrun sand, cirka 0,15 meter tjock, under detta ljusgrå grusig sand med stenar. En profil ritades cirka 10 meter från söder (bilaga 4). I den nordligaste delen av schaktet fanns flera kablar och vattenledningar. Lagren här var mycket störda men från cirka 0,7 meters djup fanns större stenar som kan vara äldre fundament. Enstaka tegelbitar framkom, i övrigt inga fynd.
F	Bakom Hotell Fars Hatt i öst-västlig riktning. Grävt genom parkering intill husvägg. Schaktet var cirka 1,0 meter brett och uppemot 1,0 meter djupt. Lagerföljd: Bärlager och fyllningsmassor 0,3–0,7 meter tjock, därunder gul sand med stenar 0,2 meter tjock, under detta mörkgrå lera. Längst i öst fanns humös brun silt 0,2 meter tjock mellan bärlagret och leran – möjligen äldre odlingslager. Inga fynd.
G	Nord-sydlig sträckning i gång- och cykelbana utmed Färjevägen mellan vandrarhemmet och bron över Nordre älv. Schaktet var cirka 1,0 meter brett och uppemot 1,0 meter djupt. Lagerföljden utgjordes: bärlager (gång- och cykelväg) 0,8 meter tjockt. Därunder tunna sandlager 0,05 till 0,10 meter tjocka. Enstaka stenar kunde ses under bärlagret men det är osäkert om de hör till någon konstruktion. Inga fynd.
H	Direkt norr om vandrarhemmet. Schaktet grävt i grusplan och till mindre del gräsmatta. Schaktet var cirka 1,0 meter brett och uppemot 1,0 meter djupt Lagerföljd: Grusplan 0,4–0,5 meter tjock, i den norra delen matjord cirka 0,2 meter tjock, därunder mörkbrun sand med tegel, murbruk och stenar; troligen raseringslager. Innehåller relativt mycket stenar cirka 0,3–0,8 meter stora som kan vara rester från konstruktioner. Ytan utgör en delvis uppbyggd terrass.

J	<p>Öst–västlig sträckning söder om gångväg utmed Nordre älv. Nord–sydlig sträckning genom grusplan vid gästhamn. En mindre öst–västlig anslutning grävdes i grusplanen vid gästhamnen. Schaktet var cirka 1,0 meter brett, den mindre anslutningen cirka 0,5 meter bred, och uppemot 1,2 meter djupt. Utmed gångvägen mot bron låg schaktet mycket lågt över älven intill va-ledning. Lagerföljden var i den västra delen: Matjord av 0,2 meter tjock, därunder sand 0,4 meter tjock, under detta lera. Inslag av schakt för el- och va-ledningar. I mittendelen av sträckningen gångvägen var: Matjord 0,3–0,4 meter tjock, därunder svart siltig lera 0,2 meter tjock, under detta brun sandig lera. Lagerföljden i den östra delen av sträckan utmed gångvägen var: Matjord 0,2–0,3 meter tjock, därunder gulbrun sandig silt 0,15–0,20 meter tjock, under detta brun lera. Lagerföljden i sträckningen genom grusplanen och den mindre anslutningen var: Grus cirka 0,5–0,6 meter tjock, därunder brun silt med tegelkross och stenar. Inga fynd.</p>
K	<p>Öst–västlig sträckning i lågt liggande gräsplan söder om gästhamnen och utmed vägen uppför backen mot sjukhemmet. Schaktet var cirka 1,0 meter brett och uppemot 1,1 meter djupt. Lagerföljden var i den västra delen: Matjord 0,2 meter tjock, därunder mörkbrun siltig lera med fynd av yngre rödgods, ben, glas och porslin samt kol 0,7–0,8 meter tjockt; troligen påfört avfallslager, under detta ljusbrun lera. I den östra delen: Matjord 0,2 meter tjock, därunder grusig sand med sprängsten och tegelbitar 0,9 meter tjock. Inga fynd.</p>
L	<p>Schakt genom den branta slänten norr om sjukhemmet. Schaktet var här cirka 1,2 meter brett och uppemot 1,4 meter djupt. Lagerföljden var: Matjord 0,15–0,25 meter tjock, därunder grå lera 0,2 meter tjock. Under detta rödbrun sand med raseringsmassor, tegel, glas, mycket slagg, 0,2 meter tjockt. Under detta kom grå sand blandad med murbruk och raseringsmassor 0,3 meter tjockt. Under detta åter rödbrun sand med raseringsmassor. Jordlagren utgjordes av äldre fyllnadsmassor som troligen förts på i omgångar, olika skikt kunde ses. Hela eller delar av materialet har påförts vid bygget av sjukhemmet.</p>

Referenser

Gollwitzer, M. 2008. *Kungälv alarmposten. Arkeologisk förundersökning. Kungälv 13:1, Alarmposten, Kungälv socken och kommun*. Bohusläns museum Rapport 2008:17. Uddevalla.

Bilaga 4. Profilritning, delsträcka E. Skala 1:20.



Lagerbeskrivning

1. Måjord
2. Ljusbrun sand
3. Svart något sotig sand,
mot norr gråbrun sand
4. Ljusbrun sand
5. Ljusgrå grusig sand med
stenar.

